

Läkaren som löste en gåta i Moçambique

Berättelse

Innan Hans Rosling blev känd för hela världen var han en ung läkare i Afrika. Mellan 1979 och 1981 arbetade han som distriktsläkare i Nacala, ett fattigt område i norra Moçambique. Han var nästan ensam ansvarig för flera hundra tusen människor.

En dag kom flera patienter till honom med samma märkliga symtom. De hade plötsligt blivit förlamade i benen och kunde knappt gå. De flesta var kvinnor och barn. Hans hade aldrig sett något liknande, och han blev orolig: var det en farlig epidemi som skulle sprida sig över hela landet?

I stället för att ge upp började han undersöka saken som en detektiv. Han reste runt i byarna, räknade de sjuka och ställde frågor om vad människorna åt. Snart såg han ett mönster. Sjukdomen drabbade bara fattiga familjer, och bara under en period då maten var knapp. Just då åt människorna mest av en rot som heter kassava. Om kassavan inte bereddes på rätt sätt innehöll den ett naturligt gift.

Hans förstod till slut att sjukdomen berodde på en kombination av svält och gift i maten. Sjukdomen kallades konzo. Tyvärr gick den inte att bota – förlamningen var bestående. Men nu kände man till orsaken, och man kunde lära människor hur de skulle förbereda maten för att skydda sig.

År 1986 skrev Hans en doktorsavhandling om konzo. Arbetet i Moçambique lärde honom något han bar med sig hela livet: att man måste resa ut, räkna noggrant och verkligen förstå hur fattiga människor lever. Samma nyfikenhet skulle senare göra honom till en av världens mest kända föreläsare.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
en distriktsläkare	en läkare med ansvar för ett helt område
ett symtom	ett tecken på sjukdom
förlamad	kan inte röra en del av kroppen
en epidemi	en sjukdom som sprids till många
undersöka	ta reda på hur något är
ett mönster	något som upprepas på samma sätt
knapp	Tiden var knapp och de fick skynda sig.
kassava	en rot som man äter i många länder
bereda mat	göra i ordning mat på rätt sätt
ett gift	något farligt som kan skada kroppen
svält	när man får alldeles för lite mat

ORD	FÖRKLARING
bestående	går inte över; varar för alltid
en doktorsavhandling	ett stort forskningsarbete vid universitet

Läsförståelsefrågor

1. Var och när utspelar sig den här delen av Hans liv?
 1. I Sverige på 1990-talet
 2. I Moçambique runt 1980
 3. I Indien på 1970-talet
2. Varför blev Hans orolig när de första patienterna kom?
 1. Han trodde att det kunde vara en farlig epidemi
 2. Han kunde inte tala deras språk
 3. Han hade slut på mediciner
3. Hur tog Hans reda på orsaken till sjukdomen?
 1. Han läste om den i en bok
 2. Han reste runt, räknade sjuka och frågade om maten
 3. Han skickade prover till Sverige
4. Vad var orsaken till sjukdomen?
 1. Smutsigt vatten
 2. Svält i kombination med gift i en rot
 3. Ett virus från djur
5. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 1. Sjukdomen drabbade lika ofta rika som fattiga.
 2. Patienterna blev helt friska igen efter behandling.
 3. Hans Rosling talade flytande portugisiska.
6. Varför jämför texten Hans med en detektiv? Förklara med egna ord.
7. Även om sjukdomen inte gick att bota var Hans upptäckt ändå viktig. Varför? Svara utifrån texten.
8. Sista stycket säger att samma "nyfikenhet" följde honom hela livet. Vad menas med det, och hur märks det i berättelsen?

Facit

1. **b)** I Moçambique runt 1980.
2. **a)** Han trodde att det kunde vara en farlig epidemi.
3. **b)** Han reste runt, räknade sjuka och frågade om maten.
4. **b)** Svält i kombination med gift i en rot. (*Kassava som inte beretts rätt.*)
5. 1. **Nej** – sjukdomen drabbade bara fattiga familjer. b) **Nej** – förlamningen var bestående och gick inte att bota. c) **Det står inte i texten** – inget sägs om vilket språk han talade.
6. Exempel på svar: *Han löste ett mysterium genom att samla ledtrådar – räkna, fråga och leta efter ett mönster – precis som en detektiv.*
7. Exempel på svar: *När man kände orsaken kunde man lära människor att förbereda maten rätt och på så sätt förhindra att fler blev sjuka.*
8. Exempel på svar: *Hans ville alltid förstå hur människor verkligen lever. Det syns när han reser ut i byarna och undersöker själv i stället för att gissa.* (Godkänn motiverade tolkningar.)

Bedöm öppna svar efter innehåll, inte efter exakt formulering.

FÖR LÄRAREN

Tema: nyfikenhet, vetenskaplig metod och respekt för fattiga människors liv. Texten visar hur man tänker sig fram till ett svar steg för steg. Fråga 8 tränar inferens över hela texten.

Diskussionsfrågor

- Hans löste problemet genom att fråga och lyssna. När är det viktigt att lyssna innan man bestämmer sig?
- Har du varit med om att man måste förstå orsaken innan man kan lösa ett problem? Ge exempel.
- **Skriv (berättande text):** Skriv om en gång då du försökte ta reda på orsaken till ett problem. Hur gick du till väga? Vad blev resultatet?

Källor och faktagranskning

- Wikipedia: Hans Rosling
- Karolinska Institutet: minnesord om Hans Rosling (ki.se)
- Gapminder Foundation (gapminder.org) och boken Factfulness (2018)
- The Lancet: obituary, Hans Rosling (2017)

Faktagranskad i juni 2026. Född 27 juli 1948 i Uppsala, död 7 februari 2017 i bukspottkörtelcancer. Distriktsläkare i Nacala, Moçambique 1979–1981; forskade om sjukdomen konzo, doktorsavhandling 1986. Biträdande professor vid Karolinska Institutet 1997, ordinarie professor från 1999. Medgrundare av Läkare Utan Gränser i Sverige 1993. Gapminder 2005; programmet Trendalyzer köptes av Google 2007. Factfulness gavs ut postumt 2018.

Berättelser om svenskar · läromedel för svenska som andraspråk. Skapat inom Läromedelsprojektet. Senast uppdaterad 2026-06-12.